

Моїм Духовним Дітям, Владикам, Священикам, Монахам і Монахиням і всім Вірним
Української Католицької Церкви

Мир у Господі й архієрейське благословення!

„Ще трохи, і світ мене вже не побачить" /Ів. 14, 19/, „Ще трохи, і ви не побачите мене
вже..." /Ів. 16, 16/, бо „надходить година, коли вже і притчами не промовлятиму до вас..."
/Ів. 16, 25/. Залишаючи цей світ і „сидячи на санях", як говорили наші предки, після
дев'яностикількалітнього життя молюся за вас, моє Духовне стадо, і за весь
Український народ, якого я є сином і якому я намагався ввесь свій вік служити, словами
прощальної Архієрейської молитви Господа Нашого Ісуса Христа. Він бо для нас усіх і для
всього світу є „путь, істина і живот" /Ів. 14, 6/.

І тому, переставляючись у світ вічності, благаю Отця Небесного, щоби Він прославив
Сина свого у вас, аби ви спізнали Його, „Єдиного, Істинного Бога" і Ним „посланого –
Ісуса Христа" /Ів. 17, 3/, і щоби Він дав вам „Утішителя, який буде з вами повік, Духа
Істини, якого світ не може сприйняти, бо не бачить Його і не знає. Ви ж Його знаєте, бо
перебуває Він з вами і буде у вас". /Ів. 14, 16-17/.

Разом із цією молитвою, прощаючись зі світом і всіма вами, Дорогі мої духовні діти, так,
як велить нам наша свята прадідівська християнська віра, залишаю вам свій
Батьківський і Пастирський Заповіт!

„... Щоб ви не зневірилися..." /Ів. 16, 1/ і „Хай не тривожиться серце ваше. Віруйте в
Бога!..." /Ів. 14, 1/.

І головне заповідаю вам: „Щоб ви любили один одного..." /Ів. 15, 12, 17/ любов'ю, над яку
більшої немає, що готова й життя своє віддати за друзів своїх..." /пор. Ів. 15, 13/.

+++++

Оця любов до Христа, любов до Святої Церкви, що є Його Таємничим Тілом, любов до рідної Української Церкви, що є повноцінною частиною вселенської християнської Родини, любов до рідного Українського народу, з його духовними та матеріальними скарбами вселюдського значення, визначали мій життєвий працелюбний шлях, моє думання та мою працю, на волі й у неволі.

Упродовж цілого свого життя був я, і таким відходжу з цього світу, в'язнем Христа!

Насамперед, у юних роках, був я добровільним Його в'язнем! Бо народився я і був вихований в українській християнській хліборобській глибоко віруючій родині. Вона передала мені та защепила в мені віру в Христа і любов до Нього! Тому сьогодні, здоганяючи їх у потойбічному світі, „де немає болізни, ні печалі, ні зітхання, але життя безконечне“, зі синівською вдячністю молюся за них! Батьки, християнська родина – це основа здорового суспільства, народу, нації. Це запурука їх росту і сили! І тому заповідаю вам: збережіть, а де її розхитано, оновіть в Українському народі справжню християнську родину, як незгасне вогнище життя і здоров'я Церкви та Народу!

Добровільним в'язнем Христа був я і тоді, коли любов до Нього штовхнула мене на шлях здобуття знань і посвячення науковій праці. Божому Промислові я вдячний за те, що запалив у мені цю іскру вже в моєму дитинстві, а старшому братові, Романові, – за те, що став знаряддям цього Промислу, бо він навчав мене, п'ятилітнього хлопця, і завдяки цьому, ще заки почав я шкільне навчання, вмів я вже читати і писати, а рідна Школа розпалила цю іскру любови до науки. З любови до науки залишався я і далі добровільним в'язнем Христа, коли, відчувши покликання до духовного стану, вирішив служити Христові.

Християнська Родина та Рідна Українська Школа – це передумови здорового виховання прийдешніх поколінь!

Отож, заповідаю вам: відроджуйте їх і рятуйте їх в Україні й у всіх країнах поселення нашого Українського народу!

У покликанні служити Христові в духовному стані виразно бачу Божу руку. Відчувши в ньому Господній Голос і підтримуваний Господньою десницею, радів я, що міг упродовж кількох десятків найкращих років життя працювати як добровільний в'язень Христа: як Його служитель, як науковець, богословський дослідник найбільшого об'явленого Таїнства, Троїчного Божого Життя і, зокрема, Третьої Божої Особи у Пресвятій Тройці, Духа Святого, Духа Істини, Утішителя та Життя Подателя, що все сповнює, що в нас і у Христовій Церкві невидимо перебуває /пор. молитва „Царю Небесний“/.

Натхнений Його благодаттю, служив я своїй рідній Церкві на тих постах, які доручав мені Глава і Батько нашої Церкви, Слуга Божий Митрополит Андрей, як професор і ректор Духовної Семінарії та Богословської Академії, а вкінці – як засновник Українського Католицького Університету тут, у Римі...

Як той, що став добровільним в'язнем Христа, служив я українській богословській, колись такій світлій, науці, намагаючись відродити її з руїни, оновити її, свідомий того, що Наука – це один із наріжних каменів-стовпів відродження та сили народу, а богословська наука – це євангельський заповіт Христа: „Ідіть і навчайте всі народи...“ /Мт. 28, 19/. Наука є „остоею для Церкви в нашій народі“, вона через її навчальні та виховні установи є „виховницею народу“, бо через неї „одиниця стає тим багатіша, чим сильніше опановує її ідея, що обнімає небо і землю, час і вічність, історію і сучасність, серце і ум...“ /Пор. мое "Слово на відкритті Богословської Академії" 6 жовтня 1929 р./.

Рефлектуючи отак над значенням і цінністю науки, перед лицем вічності, яка неухильно зближається до мене, заповідаю вам:

Полюбіть науку, плачайте і збагачуйте її своєю працею та своїм знанням, будьте її служителями! Споруджуйте храми науки, вогнища духовної сили Церкви та Народу, пам'ятаючи, що немислиме повне життя Церкви і Народу без рідної науки. Наука – це їхнє дихання життя!

Коли в 1939 році почався новий „хресний хід“ нашої Церкви і великий Святець та Геній-Мислитель Сл. Б. Митрополит Андрей покликав мене до архипастирського

служіння, іменувавши мене Екзархом Великої України в жовтні 1939 р., а у грудні того самого року враз із єпископською хіротонією призначивши мене його наступником, сприйняв я ці покликання як поклик таємного Голосу Божого, що словами Христа кликав: „Іди за мною...” /Ів. 1, 43/.

Зрозумів я також у цих тяжких хвилинах і бурях, які спіткали нашу Церкву, що значило „йти за Христом”. Він бо сказав: „Коли хоче хто йти вслід за Мною, хай зречеться самого себе, і хай візьме свого хреста та й за Мною йде!”. /Мр. 8, 34/ Бути покликаним до пастирської служби – це відректися від себе самого, взяти хрест на свої плечі й іти слідом за Христом із любови до Христа, який також прорік, що „хто ж мене відцурається перед людьми, того й Я відцураюся перед Небесним Отцем Моїм...”/Мт. 10, 33/.

Ось так ступив я на тернистий шлях мого подальшого життя. Почало бути дійсністю те, що вмістив я у своєму пастирському гербі – „Пер аспера ад астра”. Переді мною, наступником Сл. Б. Андрея та спадкоємцем Його духовної спадщини і Його заповітів, простелився довгий шлях відречення, несення хреста і свідчення Йому „пред чоловіки”, „в роді цім перелюбнім та грішнім” /Мр. 8, 38/. На цьому шляху могутня Божа Десниця помагала мені, В'язневі Христа ради, давати свідчення Христові, як це Він прорік своїм учням-послідовникам: „І будете мені свідками в Єрусалимі і в усій Юдеї та Самарії, і аж до краю землі...” /Ді. 1, 8/. Але на придорожніх стовпах мого шляху виднілись інші написи: не Єрусалим, Юдея, Самарія, а Львів, Київ, Сибір, Красноярський край, Єнісейськ, Полярія, Мордовія і так дослівно „аж до краю землі”.

Нічне ув'язнення, таємні судилища, нескінченні допити і підглядання, моральні і фізичні знущання й упокорення, катування, морення голодом; нечестиві слідчі і судді, а перед ними я, безборонний в'язень-каторжник, „німий свідок Церкви”, що, знеможений, фізично і психічно вичерпаний, дає свідчення своїй рідній мовчазній і на смерть приреченій Церкві... І в'язень-каторжник бачив, що і його шлях „на краю землі” кінчався приреченням на смерть!

Силу на оцьому моєму хресному шляху В'язня Христа ради давала мені свідомість, що цим шляхом іде також зо мною моє духовне стадо, мій рідний Український нарід, всі владики, священники, вірні, батьки і матері, малолітні діти, жертовна молодь і безпомічні старці. Я не самотній!

Надлюдську витривалість та якусь таємничу силу давали мені записані в моїй душі

евангельські слова Христа: „Оце посилаю Я вас, як овець між вовки: Будьте ж мудрі, як змії, і невинні, як голубки. Стережіться ж людей, бо вони на суди видаватимуть вас, та по синагогах своїх бичувати вас будуть. І до правителів та до царів поведуть вас за Мене, на свідчення їм і поганам. А коли видаватимуть вас, не журіться, як або що говорити: тієї години буде вам дане, що маєте ви говорити, бо не ви промовлятимете, але Дух Отця вашого в вас промовлятиме. І видасть на смерть брата брат, а батько – дитину. І "діти повстануть супроти батьків", і їх повбивають. І за Ім'я Мое будуть усі вас ненавидіти. А хто витерпить аж до кінця, той буде спасений..." /Мт. 10, 16-22/.

Як ніколи раніше, розкрилася мені таємниця слів Христа: „І будете мені свідками..." /Ді. 1, 9/. Свідчити Христові – сповідувати Його перед людьми /пор. Лк. 12, 8/, не відрікатися Його, нести хрест свій, страждати за Христа і з Христом, бути готовим на муки і навіть життя своє віддати за друзів своїх, не лякаючись тих, що „тіло вбивають" /Лк. 12, 4/, пам'ятаючи, що „хто хоче душу свою спасти, той погубить її, а хто погубить душу свою мене ради та Євангелії, той спасе її. Бо яка користь людині здобути увесь світ, а занепасти душу свою..." /Мр. 8, 35-36/.

Сьогодні я дякую Господу Богу, що дав мені ласку бути свідком і сповідником Христа так, як це велять Його заповітні слова! З глибини душі дякую Господу Богу за те, що з Його поміччю я не посоромив землі своєї, ні доброго імени своєї рідної Церкви, ні себе, її смиренного служителя і пастиря...

А ось нині, „сидячи на санях, подумавши в душі своїй і віддавши хвалу Богові, який допровадив мене до цих днів..., сидячи на санях на дорозі в далечинь, знеможеним голосом молитву мовлю" /Повч. Володимира Мономаха дітям/ і вам, моїм Духовним чадам заповідаю:

„Будьте свідками" Христа в Україні і на землях вашого вільного і невільного поселення, в усіх країнах вашого поселення, у в'язницях, в тюрмах і таборах, аж до краю землі і до краю вашого земного життя! Будьте свідками на всіх континентах нашої бідної планети! Не посоромте землі української, землі ваших предків! Збережіть у ваших душах чисте-непорочне ім'я своєї Святої Церкви! Не посоромте також вашого власного українського імени, не забуваючи слів Христових: „Приклад бо дав я вам, щоб і ви так робили... Амінь, амінь глаголю вам: Не є раб більший за Господа свого...; щасливі будете,

коли так чинитимете". /Ів. 13, 15-16/.

Євангельськими словами та образами, неначе в притчах, змалював я свій життєвий шлях, шлях свідка, в'язня, сповідника, який опинився „на краю землі" і на краю свого власного життя, віч-на-віч зі смертю, в Мордовії, в незносних кліматичних умовах, в найстрашнішому таборі смерті, де кінець мого життя був близький.

Та Милосердному і Всемогутньому Божому Провидінню сподобилося інакше! Несподівано проголошено мені звільнення! Хто і як до цього спричинився, про це напишуть колись дослідники мученицького життя нашої Церкви. Чи це був II Ватиканський Собор з голосом на ньому нашого Єпископату, чи це були заходи українського і чужого співчутливого наукового світу, що став у моїй обороні, чи це було раптове опам'ятання тодішніх владоможців, Бог вість! Всі вони були тільки орудниками Незбагненого Божого Промислу! Між ними найбільше заважили клопотання бл. п. Папи Йоана XXIII, цього уособлення доброти, людяности, смиренности і християнської любови. У синівській вдячності заносу свою молитву до Господа за Його прославу!

Звільнено мене, та не привернено волі моїй рідній Церкві! Тому моя внутрішня постанова була залишитися на рідній Землі і далі спільно зі своєю Церквою нести наш важкий хрест так, як я писав в ізоляторі Київської тюрми: „Я навіть у душі не думаю виходити з Радянської України, але хочу тільки добитись права Греко-католицької Церкви, яке вона вже мала в Радянському Союзі до 1946 р. і яке право належить їй на основі Конституції, а нині воно потоптане!.. скажу отверто, що зовсім не збираюся виходити, хіба під конвоєм, як німий свідок Церкви, що мовчить" /Лист в ізоляторі, Київ, Короленка 33: 14.II.1961/.

Та голос бл. п. Папи Йоана XXIII кликав мене на Ватиканський Собор. Його голос був для мене наказом, бо і в ньому вбачав я незбагнений задум Божого Промислу. Чи не був це поклик дати живе свідчення нашій Церкві? Чи не був це поклик завершувати те, чого не міг довершити як в'язень? І так почався новий і подальший шлях мого життя, яким простую вже ось-ось майже два десятиліття. І цей шлях, як з часом виявилось, не був шляхом, на якому світили „астра" – ясні зорі. Він і далі був шляхом В'язня Христа ради, тим разом в'язня на химерній волі...

Сподіваючись на швидке повернення після закінчення Ватиканського Собору, на повернення до свого духовного стада, і вчинивши все, що вимагав від мене архіпастирський обов'язок, для забезпечення безперервного апостольського наступництва в Українській Церкві, прибув я, фізично зморений, душевно не зламаний, до Петрової Столиці... Моє прибуття до Рима, як і моє несподіване звільнення, перші тижні і місяці мого перебування в ньому, насамперед в мурах старого Василіянського грецького монастиря в Гроттаферрата, потім у Ватикані, були супроводжувані нерозгаданими знаками. Найкраще змалював це у промові, виголошеній з нагоди посвячення Собору Святої Софії, дня 28.9.1969 р., Президент італійської посольської Палати Юлій Андреотті:

„Якщо зорі мали б бути пропорційні до терня, що визначало Ваше життя священика, Верховного Архієпископа, тоді ми з певністю повинні б припустити емпіричні зони, дотепер ще не знані, ні не описані. Мудрість, про яку нащадки скажуть, чи вона справді є мудрістю, ця мудрість хотіла, щоб усе те, коли Ви прибули до Рима, відбулося тут перед нами, католиками-римлянами, під своєрідною завісою мовчанки. Дивний цей наш світ! Бо це світ, в якому стільки разів з'являється страх віддати пошану переслідуваному, керуючись бажанням перешкодити в тому, щоб, бува, переслідувач не сприйняв цього як виклик і не чинив ще більше зло від того, яке він творив аж до цього моменту. Ми були б привітали Вас з такою радістю, з якою християни Рима вітали св. Петра тоді, як його звільнено. Як св. Петра, який мав оту таку різну наявність Божої руки, наявність ангелів, і який пізніше встановив також, як тривалий знак, Вашу присутність тут, в Римі...”

І далі продовжував Юлій Андреотті: „В 1948 р., Емінінціє, вийшла книжка... про становище християнства в Советському Союзі. В цій книжці на ст. 282-ій сказано: „Одинадцятого квітня 1945 р. деяких єпископів заарештовано: Митрополит Сліпий, про якого назагал говорилось, що він помер, на підставі найновіших звісток мав би ще бути між живими”. Оцей теперішній світ, який наважився робити закиди Пієві XII за те, що він вчасно не довідався про те все, що потайки діялося в концентраційних таборах, цей самий світ після закінчення війни і після того, як настав мир, в 1948 р. все ще не міг знати, Емінінціє, чи Ви, може, вже померлі, а чи, може, ще живі. На превелике щастя, Ви є „померлий”, що говорить, і не тільки той, хто говорить, але такий, що творить...”

Вже в дорозі через Відень до Рима душевний біль не давав мені спокою, коли я думав

про нашу Церкву і наш Нарід. Всі її досягнення і тисячолітня праця поколінь лежали в руїні. Сприймав я це як Божу волю у глибокій вірі, що всі історичні надбання, в тому числі також терпіння, не даремні: Я вірив, що з руїн повстануть наша Церква і наш Нарід! З усіх сил намагався я шукати виходу з цього майже безвихідного становища, щоб підняти Церкву і Нарід з руїни, щоб їх відродити. Треба було знову починати працю відродження в самому корені, від самих основ. А основи я бачив в науці, молитві, праці і християнському праведному житті.

Як мовчазний і тим разом знову добровільний В'язень Христа ради радів я, що при допомозі Божій, завдяки жертвам цілого українського Божого люду, зокрема його мирянства, і моїм смиренным трудом постав Український Католицький Університет – вогнище науки, Собор Святої Софії – знак і символ незнищенности Божого храму на землі, місця молитви, Монастир Студитів – вічно палаючий острівець християнської праведности і східнохристиянського монашества і благочестя!

Тому, дивлячись на ці вогнища, знаки-символи, щераз заповідаю вам:

З огляду на те, що атеїзм є тепер офіційною доктриною в Україні і в усіх країнах комуністичного світу, рятуйте Український Католицький Університет, бо це кузня, в якій мають вишколюватися і виховуватися нові покоління священників і мирських апостолів, борців за вільні від насилля правду і науку!

Нехай Український Католицький Університет із його осередками в країнах вашого поселення буде для вас зразком і поштовхом до нових шукань і до науково-виховної праці! Пам'ятайте, що нарід, який не знає або загубив знання свого минулого з його духовними скарбами, вмирає і зникає з лиця землі. Рідна наука окрилює народ до лету на вершини зрілого серед народів світу народу!

А коли дивитиметеся на Собор Святої Софії і будете здійснювати паломництво до нього як до рідної Святині, і молитву приноситимете в ньому, пам'ятайте, що цей Собор залишаю вам як знак і символ знищених і збезчещених українських храмів Божих, між ними наших найважливіших свідків – соборів, свідків нашого прадідівського християнства, Святої Софії в Києві і Святого Юра у Львові! Нехай же цей отут Собор Святої Софії буде для вас знаком відродження й побудови нових храмів на Рідній Землі і заохотою до зведення храмів Божих в місцях вашого перебування! А над усе нехай Собор Святої Софії буде для вас провідним знаком і свідком Собору Живих Українських Душ, святим

місцем молитви й літургійної Жертви за померлих, живих і ненароджених! Благаю Бога, щоб Він охороняв Собор Душ Прийдешніх Українських Поколінь!

У задумі оновити східнохристиянське благочестя Слуга Божий Андрей заклав основи для відродження і росту монашого життя за Уставом св. Теодора Студита. Невтомно трудився на цьому полі його рідний брат, бл. п. ігумен Климентій, страдний і смиренний сповідник віри. Від них обох, боговгодних Братів, перебрав я їхню спадщину і їхні в передчутті смерті висловлені прохання: рятувати монаший Чин Братів Студитів. Господь Бог поміг мені виконувати їхню волю: в Україні, попри удари, росло Студитське братство, а серед Албанських гір народилася Студитська Лавра з Архімандритом на чолі. І в далеких країнах вже миготять вогнища студитських острівців.

Студитська Лавра і її дочки-монастирі будуть збирати тих, що, покидаючи життя в світі через любов до Христа і до Його Святої Церкви, йдуть служити світові у відреченні від нього, в посвяті і молитві. Йдуть йому служити не як себелюбні чи слабодушні втікачі зі світу, але як невтомні працівники і молитвеники за нього, за весь світ, за свою Церкву, за свій Нарід... На островах монашого життя всі ті, що там збираються, стають зберігачами і різьбярками рідної української християнської духовності, що виявляє себе у Святій Літургії, обрядовій чистоті, в східнохристиянській богословській думці і монашому житті за зразком стародавнього східнохристиянського благочестя. Вони також співчують тим, що стоять у боротьбі з лукавим світом, вони своїм життям стають натхненниками для духовних покликань до служіння своїй Церкві!

Бажанням Сл. Б. Андрея і благаанням моїм, спадкоємця його заповітів, є, щоб усі наші монаші Чини і Згромадження, яких значення і праці для добра душ ніхто не применшує, змагались між собою не за впливи і владу і не за те, щоб сподобатися людям, але щоб суперничали між собою за ріст в особистій святості і за ревне і чесне служіння Христові і рідній Українській Церкві. Тому благаю всіх монахів і монахинь: не соромтеся свого рідного, дорожіть своєю духовною спадщиною! Яка ж вона, ця наша духовна спадщина, цінна і багата! Вона ніяк не заслуговує на те, щоб погорджувати нею! „Не давайте священне собакам, ані не кидайте перел ваших перед свиньми, щоб не топтали їх ногами і, обернувшись, вас не роздерли" /Мт. 7, 6/. Нехай наша духовна спадщина пройме ваші душі, запалить вогонь у ваших серцях, щоб її зберігати і плекати! На цій спадщині освячайте ваші душі благодаттю і дарами Святого Духа!

В часі мого прибуття до Рима відбувався II Ватиканський Собор. Як і в минулих століттях, починаючи від Першого Апостольського Собору в Єрусалимі, Собор є збором верховних пастирів Христової Церкви, які дають свідчення віри і життя ввірених їхньому учительському і пастирському служінню Церков. Отці Собору свідчать перед Церквою і перед усім світом.

Свідомий вагомості такого свідчення, у своєму Слові до Отців Собору дня 11 жовтня 1963 року заговорив я не про свідчення своє, – воно ж було відоме, – але про Свідчення нашої Української Церкви: про свідчення її віри в Христа і Його Єдину, Святу, Соборну й Апостольську Церкву, свідчення, підтвержене кривавою печаттю безстрашного сповідництва, терпіння, мучеництва і горами наших жертв. Щоб висловити перед усім світом вдячність, признання й особливо щоб заявити про співчуття страждальцям і надати їм моральну підтримку, вніс я прохання-пропозицію: піднести Києво-Галицьку Митрополію і всієї Русі до патріярхальної гідности.

Це вперше в усій історії нашої Церкви ідея її Патріярхату була проголошена привселюдно, ясно і на такому всесвітньому форумі, як Вселенський Собор, хоч сама ідея не нова: Київські митрополити, хоч не носили патріяршого титулу, керували Церквою наче патріярхи, користуючись патріяршими правами на зразок інших Східних Церков. Вони були свідомі, що Патріярхат Церкви – це видимий знак зрілости і самобутности помісної Церкви та могутній чинник в церковному і народному житті.

Не дивно, що такі світлі постаті в нашій історії, як Митрополит Петро Могила та Митрополит Йосиф Веніамин Рутський, в найбільш трагічних часах нашого церковного занепаду і роз'єднання, робили всі можливі заходи, щоб повернути єдність Церкви і рятувати її перед загибеллю, об'єднавши всіх на твердій основі Патріярхату Київського і всієї Русі.

Важливість Патріярхату розуміли також правителі відродженої молоді української держави в революційних роках 1917-1920, коли висловлювали бажання бачити в Митрополиті Андреї Шептицькім, щойно звільненому В'язні царської Росії, першого Патріярха Києво-Галицького та всієї Русі. Наочний вияв цього бажання дає затверджена і проголошена Конституція Української Народної Республіки в 1920 р., щоправда, Конституція, яку зневажено, та, попри те, вона свідчить про невмирущу ідею

Патріярхату нашої Церкви.

Як показує історія Христової Церкви на просторі Східної Європи, Київський Патріярхат мав бути, і з певністю став би ним, рятунком церковної єдності у Вселенській Христовій Церкві і рятунком нашої української, церковної і національної єдності.

Історичною короткозорістю, вагомою за своїми наслідками аж до наших часів, треба вважати злегковаження великого задуму митрополитів Могили і Рутського тодішніми правлячими колами Римської Апостольської Столиці, які – кола – хоч не заперечили самої ідеї Патріярхату нашої Церкви, ідеї обґрунтованої історією й вимогами церковного життя, однак свою відмову – дати формальну згоду на її здійснення – пояснювали мотивами політичної „кон'юнктури“. І хоч такі мотиви не Божі, а людські, їх повторюють, ними виправдовуються і їх застосовують до наших змагань за досягнення повноти прав нашої Церкви у Патріярхаті до наших днів. Давньому поняттю Української Правди, в якому сплітаються Істина і Справедливість, такі людські мотиви чужі!

Як вірний Син Католицької Церкви, посилаючись на ясні рішення Ватиканського Собору в питанні творення чи виникнення патріярхатів і користуючись тим, що належу до т. зв. Папської Родини завдяки тому, що вже бл. п. Папа Йоан XXIII іменував мене кардиналом „ін пекторе“ і на смертній постелі хотів це проголосити, – що пізніше зробив 25 січня 1965 р. Папа Павло VI, повторюю, як вірний Син Католицької Церкви, неодноразово, в листах і розмовах, просив я його про формальну згоду піти назустріч моєму прохання-пропозиції, яку без заперечення прийняли до відома Отці Ватиканського Собору. Доводив я бл. п. Папі Павлові VI, що в Східній Церкві ні Папи, ні навіть Вселенські Собори не встановлювали патріярхатів окремих помісних Церков. Завершення тих Церков патріяршим вінцем було завжди овочем дозрілої християнської свідомості у Божому люді, у всіх його складових частинах, в свідомості духівництва і пастирів, причому свідомість мирян, отого духовного стада, довіреного їхньому пастирському служінню, відігравала неабияку роль. Бо тільки дозріле усвідомлення своїх власних церковних і національних скарбів, своїх культурних і історичних надбань і цінностей, своїх трудів і жертв, що входили в скарбницю цілої Вселенської Христової Церкви, створювали тверду основу для Патріярхату! Церква Києво-Галицької Митрополії – доводив я завжди – дала достатньо доказів цієї свідомості впродовж усієї її історії. Чому ж не надати патріяршої гідності Києву, Колисці Християнства на всьому Європейському Сході?

З синівським смиренням, з терплячістю, але з ясністю заявив я бл. п. Папі Павлові VI: „Не схвалите Ви, схвалить Ваш Наступник... Бо вже тому, що ми, наша Українська Церква, існуємо, ніколи не можемо відмовитися від Патріярхату...!”

І вас, мої Улюблені діти, благаю: ніколи не відмовляйтеся від Патріярхату своєї Страдної Церкви, ви ж живі, існуючі її діти! Своє благання до вас скріплюю на оцьому місці власною рукою в 1975 р. написаною „Урочистою Заявою”, яку ще раз повторюю:

„Бог створив людину і родину, Він є Творець також роду, племені і нації. Любов і прив'язання, якими зв'язана кожна чесна людська істота з її родиною, належать також її народіві і нації. Патріотизм і дбання про добро своєї нації вважалися завжди за Богом дані обов'язки. Добро нації треба деколи боронити перед ворогами чи внутрішніми чинниками, які інакше довели б до занедбання основних потреб народу. Та сама засада стосується і Церкви, а саме, що існує Богом даний обов'язок позитивно дбати про її добро, обов'язок і право боронити її проти будь-кого, хто спричинив би їй шкоду. Наші предки старалися впродовж тисячі років тримати зв'язок з Апостольським Римським Престолом, а в тисяча п'ятсот дев'ятдесят п'ятому і шостому роках закріпили єдність із Католицькою Римською Церквою з деякими умовами, що їх дотримання пообіцяли урочисто римські папи. Впродовж чотирьох століть ця єдність була посвідчена великим числом мучеників між українцями, і наші дні записані теж славно в аналах Церкви про цю оборону Святої Єдності нашими братами.

Апостольський Римський Престол під впливом і владою урядовців Римської Курії, може, і в доброму намірі, взяв у 1970-их роках політичний курс, який спричинив болючий удар для нашої Церкви в Україні, а ще більше – для тієї частини нашої Церкви і Народу, що опинилась у вільному світі. Увесь християнський світ є свідком, що наші постійні перестороги і покірні аргументи, які ми надавали Папі Павлові VI, не бралися до уваги”.

Тому й сьогодні, коли стали відомі таємні документи про контакти між Апостольською Римською Столицею і Московською Патріярхією, документи, що мають характер присуду

смерти для Української Церкви, а водночас докірливо вдаряють в саму Вселенську Христову Церкву, очолену Наступником св. Апостола Петра, ще раз благаю, наказую і заповідаю тобі, моє Духовне стадо:

„Браття, як діти світла ходіть... І не беріть участи в безплідних ділах тьми, але радше засуджуйте їх, бо що вони творять, соромно є й говорити..." /Еф. 5:8, 11/. До байдужих і незрячих кличу: „Встань, ти, що спиш, і воскресни з мертвих, і освітить тебе Христос..." /Еф. 5, 14/. Ще і ще благаю вас усіх: „Будьте печаттю мого апостольства" /I Кор. 9, 2/, „... Бодріться, стійте в вірі, будьте мужні..." /I Кор. 16, 13/, бо хоч ми „у всьому скорбні, та не здавлені, безнадійні, та нерозпачливі, гнані, та не покинуті, повалені, та не загиблі" /II Кор. 4, 5-9/.

„Ми стоїмо безповоротно на патріярхальному устрої нашої Церкви", – сказав я у своєму Слові на закінчення нашого Синоду в 1969 р. /див. Благовісник. – Кн. 1-4. – 1969. – С. 120/.

Ви, Дорогі мої Брати і Сестри, зрозуміли мої слова і як добрі діти своєї Церкви почали молитись за свого Патріярха, наодинці і спільно на Святій Літургії. Молитвою виявили ви вашу зрілу християнську свідомість, бо молитва – це насамперед вислів повної довіри до Божої помочі і непохитної віри в те, що Могутній Господь здійснить те, про що Його невпинно просимо. Чи не наказав нам Христос просити і молитися? Чи не обіцяв нам виконати наші довірливі прохання? Він же сказав: „Просіть, і дасться вам, шукайте, і знайдете, стукайте, і відчиниться вам..." /Мт. 8, 7/.

Та важливість молитви, зокрема літургійної, ще й у тому, що в ній віруюча людина висловлює свою віру в об'явлені таїнства віри і своє глибоке розуміння самої істоти цілої Христової Церкви, а в ній і своєї рідної Церкви як невід'ємної, повноцінної і в обряді, Літургії, церковному управлінні, традицією освяченій духовній спадщині самобутньої її частини. Літургійна молитва стає провісником формулювань основних правд віри в „Символах-ісповідах віри" в минулих століттях. Літургійна молитва творить основу для таких самих правно-канонічних формулювань, що стосуються самої Церкви. Тому я вдячний вам, що ви виявили вашу зрілу християнську віру, коли молилися і молитесь „за Блаженнішого Патріярха Києво-Галицького і всієї Руси" у своїх Божих храмах, коли молилися так за нього на гробі св. Апостола Петра в 1975 р. в часі Святого Року. Свою

молитовну віру в завершення Повноти своєї Церкви маніфестували ви також співом, молитвою за Патріярха. Так само, як наш нарід молиться співом-молитвою і маніфестує свою віру в єдність – „Боже, нам єдність подай”, – чи віру в завершення своїх змагань за Повноту волі, коли благає: „Люд у кайданах, край у неволі, навіть молитись ворог не дасть... Боже Великий, дай йому волю, дай йому долю, дай йому щастя, силу і власть...” Патріярхат, видіння вашої віруючої душі, став для вас живою дійсністю! Таким він для вас залишиться в майбутньому! Бо ще трохи, і Патріярх, за якого молитесь, переступить поріг туземного життя, і не стане видимого символу й утілення Патріярхату в його особі. Та в вашій свідомості і вашому видінні застається жива і дійсна Українська Церква, увінчана патріяршим вінцем!

Тому заповідаю вам: моліться, як дотепер, за Патріярха Києво-Галицького і всієї Русі, безіменного і ще не відомого! Прийде час, коли Всемогутній Господь пошле його нашій Церкві й оголосить його ім'я! Але наш патріярхат ми вже маємо!

Разом зі змаганнями за Повноту життя нашої Церкви на началах патріярхального устрою тісно в'яжуться змагання за церковне об'єднання українського народу. Душевно радію, коли бачу, що хоч ще церковно не з'єдинені в одній Церкві сини і дочки Українського народу, з хрестами на своїх плечах вже з'єднані в Христі і в Його терпіннях наближаються одні до одних, щоб привітатися поцілунком миру та обнятись у братній любові! Висловлюючи цю радість, благаю вас усіх, а моє благаання нехай буде моїм Заповітом: „... Один одного обіймім! Промовмо – Браття!” Ідіть слідами Сл. Б. Андрея, який усе життя присвятив великій ідеї об'єднання християн, ставши благовісником єдності Христової Церкви! Ставайте всі в обороні прав Української Католицької Церкви, але бороніть права Української Православної Церкви, так само жорстоко знищеної чужим насиллям! Бороніть також інші християнські і релігійні громади на українській землі, всі-бо вони позбавлені основної свободи сумління і віровизнання та всі терплять за їхню віру в Єдиного Бога!

Найближчими нам за вірою і кров'ю є наші православні брати. Нас єднає традиція рідного християнства, спільні церковні і народні звичаї, спільна двотисячолітня культура! Нас єднає спільне змагання за самобутність рідної Церкви, за її Повноту, якої видимим знаком буде єдиний Патріярхат Української Церкви!

Всі ми, католики і православні, боремося за повстання нашої Церкви і за її духовну силу в Україні і в країнах поселення наших вірних. І всі ми несемо важкий Господній хрест, сповідуючи Христа! /Пор. Постанови Синоду // Благовісник. – Кн. 1-4. – 1969. – С. 127/.

Отож заповідаю вам усім: моліться, працюйте і боріться за збереження християнської душі кожної людини українського роду і за весь Український нарід і просіть Всемогутнього Бога, щоб Він допоміг нам завершити нашу тугу за єдністю і наші змагання за церковне об'єднання у постанні Патріярхату Української Церкви!

Передчуваючи свій кінець, не можу не висловити гіркого душевного болю, що супроводжував мене впродовж мого перебування поза рідною Землею. Це біль через брак єдності в нашому Єпископському зборі поза межами України. Брак єдності, неначе первородний гріх, який закрався до душ тих, що повинні бути світильниками. Він, цей гріх, неначе злодій, проліз звідсіль і в нашу Страдну Церкву на рідній Землі.

Брак почуття і розуміння єдності в основних питаннях життя Церкви і Народу – це наше нещастя, це наш споконвічний гріх!

Замислювався я над причинами цього невтішного явища: це насамперед недостатня богословська освіта, виховання в чужих школах, впливи чужого оточення, незнання минулого своєї Церкви, якій покликані вони на вершинах служити... Гнилими овочами отого всього є легковаження всього, що наші діди і прадіди здобували і своїм трудом, і жертвами, зневажання свого, рідного, супроводжене погонею за почестями, жадобою влади, що так нагадує боротьбу за удільні князівства в часі занепаду Київської держави, і, врешті, хиткість характерів, виявом якої стає вислужництво перед чужими і доземні поклони чужим богам!

Як Глава і Батько нашої Церкви намагався я навчати й упоминати. Не раз як Батько закликав я до єдності благальними словами і як Глава нашої Церкви напоумлював рішучим твердим словом, коли треба було збудити приспане сумління і вказати на пастирську відповідальність за духовне стадо перед Богом і Церквою. Бо ж Єпископат повинен бути зразком однозгідності у правлінні Церкви і прикладом єдності в усіх

ділянках церковного і народного життя! Всі мої переживання з того приводу – зневаги, душевні рани, словом, всі оці „стріли лукавого” – вам відомі. Вони не були легші, як у в'язницях і на засланнях. І переживав я їх так само болюче, як переживав перед тим в'язничні тортури. Та сьогодні я дякую Всевишньому за те, що мене били в тюрмах і били на волі! Дякую Йому за те, що мене били, а не величали раби!

Прощаю їм усім, бо й вони тільки знаряддя в руках Всевишнього, що покликав мене і дав мені свою Благодать – бути в неволі і на волі в'язнем Христа ради!

Наш світлий попередник, Сл. Б. Йосиф Веніамин Рутський у його заповіті натякає на цей самий гріх, брак єдності в єпископаті, згадує про суперечки, гонитву за наживою, пастирську недбалість, унаслідок чого закликає всіх владик до духовної згоди і ревної праці, благаючи їх: „Про єдину тільки річ прошу моїх Високопреосвящених Отців, руських Єпископів, то єсть, щоби любов'ю Христа лучилися зі собою і зі своїм Митрополитом. Нехай словами і ділами потверджують, що визнають його за отця...”

Висловивши отут свої гіркі жаль і біль, якими сповнене моє серце, не хотів би нікому докоряти. Тому, Достойні і Дорогі Брати в Єпископському служінні, простіть мені, як і я Вам прощаю! Коли висловлюю свій гіркий біль, то цим бажаю Вас востанне по-батьківськи і по-пастирськи напоумити і закликати: в єдності рятуйте нашу Церкву від загибелі і руїни! Нехай Ваша єдність, єдність всього єпископату Української Католицької Церкви, буде стимулом і натхненням для всіх тих Пастирів, духовників і мирян, чиїх батьків і прадідів родила Церква-Мати, Київська Митрополія. На історичному шляху вони розгубились в різних країнах, серед різних народів і забули про матір, яка їх народила. Поможіть їм віднайти цю Матір!

„Сидячи на санях...”, лечу думками до всіх моїх братів і сестер в Україні і на просторах усього Радянського Союзу, до тих, що страждають на волі, і до тих, що караються у в'язницях, в таборах непосильної праці і смерті... Між ними бачу нових борців, науковців, письменників, митців, селян, робітників. Бачу між ними шукачів істини та оборонців справедливості. Чую їхній голос в обороні основних прав людини і людської спільноти. З подивом дивлюся на них, як вони боронять своє українське слово, збагачують свою українську культуру, як усіми силами свого ума і серця рятують українську душу. І співпереживаю з ними всіма, бо їх за те переслідують як злочинців.

Молюся за вас, мої Браття, і прошу Бога, щоб дав вам силу боронити природні і Божі права кожної людської істоти і спільноти. Благословляю вас як Глава Української Церкви, як Син Українського народу, як Ваш брат, Ваш Союзник і Сострадалець!

„Сидячи на санях...”, отут на горбі Ватиканському, неначе на скелях острова Патмосу, на яких св. Йоан Богослов, невільний виходець із рідної землі, задивився в його видіння-одкровення...

Прислухаюся до Голосу Господнього, що мовить: „Я Альфа і Омега, початок і кінець, хто є, і хто був, і хто приходить, Вседержитель" /Одкр. 1, 8/. І я, як колись Йоан, „брат наш і спільник у скорботі й у царстві і в терпінні в Ісусі" /Одкр. 1, 9/, провіщаю вам таємницю того, що бачу і що має настати.

Бачу Церкви-дочки нашої української Церкви на різних континентах землі. Раз сяють вони, як зорі, то знову блискотять, як блукаючі вогники... Тому до них моє Слово.

До Церкви-дочки, найближчої до морозної Полярії, кличу: „Знаю твої діла, що ні зимний ти, ні гарячий. Якби ти зимний був або гарячий!.. Бо кажеш: багатий я, і розбагатів, і ні в чому потреби не маю... Тож будь ревний і покайся" /Одкр. 3, 15-17, 19/.

Перед моїм зором виникає сусідня Церква-дочка в країні, що вітає пришельця монументом-символом свободи і місто-колиску свого народження і росту назвала „Братньою любов'ю". В ньому також колиска, де народилась і росла перша дочка української Церкви-Матері за морями. Благаю тебе гласом Господнім: Христос дав тобі „ключ Давидів, символ сили і влади /пор. Іс. 22, 22-25; Одкр. 3, 7/, ключі смерті й аду" /Одкр. 1, 18/, „знаю твої діла..." І всі пізнають, що я полюбив тебе; якщо ти збережеш „слово терпіння мого, то і я тебе збережу від години спокуси, що має прийти на вселенну..." /пор. Одкр. 3, 8-10/. Не спокушайся, отже, а будь оборонцем невільних і терплячих Твоєї Церкви-Матері! Будь живим свідком братолюбія!

На півдні бачу очима своєї душі молоду ще Церкву-дочку, на континенті, що його благословляє з приморської гори Спаситель-Христос. Благословляю і я тебе, смиренна, як твій праобраз, Церкво-дочко! Слухай Голосу Господнього, що лунає до тебе: „Знаю твоє горе і твою вбогість, а втім ти багата... Будь вірна до смерти, і дам тобі вінець життя /пор. Одкр. 2, 9-10/.

З вдячністю мислю про Церкву-дочку на землі антиподів і в молитві передаю їй Голос Господній: „Знаю діла твої і любов, і віру і службу, і терплячість твою ..." /Одкр. 2, 19/.

Ти, хоч за морями така далека, та вузлами духа і серця така близька до Церкви-Матері! Благословляю тебе і молю: витривай у вірі батьків, в любові до братів твоїх, у служінні Церкві-Матері твоїй! І нагородою для тебе нехай буде „зірка досвітня", /Одкр. 2, 28/, яку дасть тобі Господь.

З біллю у серці споглядаю на Церкву-дочку в Альбїоні. Не говоритиму вже до тебе, бо бачу свій кінець. Та коли голос мій, голос Глави Української Церкви, не доходив до твоїх верхів і не зворушував їхнього сумління, тоді послухай голосу Того, „хто має меч двосічний гострий: знаю, де живеш, – там, де трон сатани: і держиш ім'я моє, і не зрікся віри моєї... Але маю проти тебе трохи, бо там є у тебе ті, що держаться учення Валаама, який навчив Валака кинути камінь спотикання перед синами Ізраїлю... Покайся, отже..." /Одкр. 2, 12-14; 16/.

Зі свого горба, неначе зі скелі Патмосу, дивлюся на Церкву-дочку в країнах доокола мене, на старому континенті. Молюся за неї, яку розорюють кордони і розділяють заслони, а Голос Господній мовить до неї: „Знаю твої діла... Ніби жива, а мертва ти. Будь чуйною і зміцнюю решту, що їй скоро померти, бо я не знайшов твої діла завершеними перед Богом моїм... Згадай, отже, як прийняв і слухав, збережи і слухай, збережи і покайся..." /Одкр. 3, 1-3/.

І серед отих видінь, що виникають перед моїми очима, бачу престольний град Київ на

моїй рідній Землі. На прощання мовлю до нього словами Одкровення: „Знаю діла твої, і труд твій, і терплячість твою, і що не можеш переносити злих; і ти випробував тих, що звать себе апостолами, а не є ними, і знайшов їх ложними: і терплячість маєш, і страждав заради імени мого, і не знемігся..." /Одкр. 2, 2-3/. То ж Голос Господній звістує тобі: „Здвигну світильник твій..." /Одкр. 2, 5/. А я, твій Син, прощаюся з тобою: „Світися, світися", наш Єрусалиме, і повстанеш у давній славі твоїй!

Оце моє видіння, Дороге моє Духовне стадо, переповідаю вам і передаю вам як Напуття у вашому паломництві!

Не був би я люблячим батьком і добрим пастирем, якщо б забув про своїх найближчих трудівників. Це ті духовні отці, монахи і сестри-монахині, які впродовж мого перебування на оцьому римському острові творили мою духовну родину. Вони слухали мене, як батька, вони трудилися разом зо мною, вони служили мені, їхньому Пастиреві, своїм знанням, своєю невтомною працею, вони молилися за мене і разом зо мною, вони огортали мене своєю любов'ю; вони помагали мені і клопоталися за мене, коли я знемігся на старості літ. Вони ділили зі мною мою радість і мій біль, вони помагали мені нести важкий хрест В'язня Христа ради! Зі щирого батьківського серця дякую вам і благословляю вас своєю немічною десницею! І молю Всемогутнього Бога, в Тройці Святій єдиного, щоб Дух Святий вас освячував і просвічував, зберігав і окрилював у вірному служінні вашій рідній Українській Церкві!

Поховайте мене в нашому Патріяршому Соборі Святої Софії, а як воплотиться наше видіння і постануть на волі наша Свята Церква і наш Український Нарід, занесіть мою домовину, в якій спочину, на рідну Українську Землю і покладіть її у храмі Святого Юра у Львові, біля гробниці Слуги Божого Андрея. Вмираю і відходжу з цього світу як той, кого він, Сл. Б. Митрополит Андрей, Глава нашої Церкви, владою своєю покликав на Екзарха Великої України. Якщо такою буде воля Божа і бажання Українського Божого люду,

складіть мою домовину в підземеллях оновленого Собору Святої Софії. В підземеллях Київської тюрми мене довгими роками мучили, коли я був живим, в підземельній гробниці оновленого Собору Святої Софії Київської спокійно спочив би я, коли буду плоттю померлий!

Поховайте, Браття і Діти мої, та „кріпіться в Господі і в силі кріпости Його. Зодягніться в усе оружжя Боже, щоб ви могли стати супроти хитрощів диявольських. Бо наша боротьба не є проти крові і плоті, але проти начальств і властей, проти правителів тьми віку цього, проти піднебесних духів злоби. Заради цього прийміть усе оружжя Боже, щоб ви змогли противитися в день лютий і, все довершивши, встояти. Станьте, отже, опоясавши стегна ваші істиною і зодягнувшись в броню правди, і взувши ноги в готовість благовіщення миру. А над усе – прийнявши щит віри, в яким зможете вгасити всі стріли лукавого. І прийміть шолом спасення і меч духовний, що є Глагол Божий!" /Еф. 6, 10-17/.

„Сидячи на санях на дорозі в далечінь...”, молитву мовлю до нашої Небесної Заступниці і Владичиці, Богородиці-Приснодіви: прийми під свій Могутній Покров нашу Українську Церкву і наш Український Нарід!

Благодать Господа Нашого Ісуса Христа, і любов Бога і Отця, і причастя Святого Духа нехай буде з усіма вами! Амінь!

Смиренний Йосиф Патріярх

(1970 - навечір'я празника Непорочного зачаття Пречистої Діви Марії 1981)